

## ІНСТРУКТИВНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ УТРАТ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ У 2024–2025 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

У 2024–2025 навчальному році освітній процес у 1–4 класах спрямовано на реалізацію Державного стандарту початкової освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 року № 87 «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти» (зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 року № 688 (у 1–4 класах), з урахуванням досягнень і викликів за результатами впровадження реформи загальної середньої освіти відповідно до Концепції «Нова українська школа» (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988-р), подолання освітніх утрат учнів початкових класів.

Пріоритетність має організаційне забезпечення таких напрямів освітньої діяльності:

- неперервне відстеження результатів на кожному з етапів навчання учнів початкових класів, моніторинг досягнень / динаміки, вчасне ухвалення необхідних педагогічних рішень з подолання освітніх утрат;
- діагностика обов'язкових результатів навчання та коригування планування освітнього процесу щодо кількості годин на вивчення тем кожної освітньої галузі;
- упровадження адаптивного навчання з поглибленою діагностикою знань та вмінь учнів, і на основі цього – поділ їх на групи за освітніми потребами (у початкових школах – один день на тиждень), використовуючи варіативний складник або під час вивчення інтегрованих курсів із відповідним зазначенням у календарно-тематичному плануванні;
- урізноманітнення підходів до вивчення предметів, спрямоване на реалізацію вимог до обов'язкових результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту початкової освіти;
- організація під час канікул навчальних і творчих індивідуальних / групових занять для надолуження прогалин у знаннях з окремих предметів та всебічного розвитку;
- застосування інноваційних технологій, прийомів, засобів (ігротерапії, арттерапії), методик і методів (аудіо-візуально-кінестетичний) навчання;
- [організація безпечного освітнього процесу](http://surl.li/rhpnfs) в умовах очної / дистанційної / змішаної форм навчання (<http://surl.li/rhpnfs>);
- [підвищення результатів навчання](http://surl.li/xxdiat) учнів 1–4 класів засобами компетентнісно орієнтованого навчання на засадах індивідуального й диференційованого підходів (<http://surl.li/xxdiat>);
- посилення [національно-патріотичного виховання](http://surl.li/kfugvs), формування громадянської позиції (<http://surl.li/kfugvs>);
- посилення заходів безпеки життєдіяльності, зокрема просвіта із цивільного захисту; [психологічний супровід освітнього процесу](http://surl.li/fephlu) в умовах воєнного та післявоєнного часу (<http://surl.li/fephlu>);
- забезпечення наступності між дошкільною і початковою освітою з метою адаптації першокласників: ознайомлення вчителів із [Базовим компонентом](#)

дошкільної освіти, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (від 22 травня 2012 року № 615 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (нова редакція)» (<http://surl.li/qnsmyr>) та врахування в освітньому процесі сумарного кінцевого показника набутих дитиною компетенцій перед її вступом до школи.

Освітні втрати – це прогалини в знаннях і навичках, що виникають в учнівства під час освітнього процесу, порівняно зі стандартами освіти й очікуваними результатами навчальних здобутків.

За інформацією Державної служби якості освіти та спостереженнями вчителів початкових класів, результати навчання учнів / учениць погіршилися з таких навчальних предметів: українська й іноземна мови, математика, літературне читання, проте не змінилися з мистецтва, дизайну й технологій, фізкультури, інформатики, курсу «Я досліджую світ».

Державною службою якості освіти України проведено дослідження якості організації освітнього процесу в умовах війни та у співпраці з експертами проекту «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe) підготовлено поради для вчителів, як діагностувати й компенсувати навчальні втрати в умовах війни.

Рекомендації (посібники, статті, дослідження) щодо подолання освітніх утрат подано за покликаннями:

<p><u>Діагностика та механізми подолання втрат у навчанні молодших школярів. Методичні рекомендації</u> / За заг. ред. О. М. Топузова ; укл. О. В. Онопрієнко. – Київ : Інститут педагогіки НАПН України, 2023 (<a href="http://surl.li/iofqsc">http://surl.li/iofqsc</a>)</p>	
	<p><u>Рекомендації щодо організації програм з надолуження освітніх втрат</u> (Міністерство освіти і науки України, Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ)): <a href="http://surl.li/ipznif">http://surl.li/ipznif</a></p>
<p><u>Навчальні втрати в умовах війни: як учителю їх діагностувати та компенсувати</u> (Державна служба якості освіти України): <a href="http://surl.li/gtsfgf">http://surl.li/gtsfgf</a></p>	

	<p><u>Усе про освітні втрати: ефективні методики та алгоритми для вчителя:</u>  <a href="http://surl.li/gedfzf">http://surl.li/gedfzf</a></p>
<p><u>Можливості технологій індивідуалізованого навчання з компенсацією освітніх втрат в умовах воєнного стану (початкова школа)</u>  (О. В. Барановська «Сучасні дослідження у світовій науці»): <a href="http://surl.li/zpckgs">http://surl.li/zpckgs</a></p>	
	<p><u>Освітній процес в умовах війни. Рекомендації МОНУ на початку 2023–2024 навчального року</u> (Організація роботи та навчальне навантаження):  <a href="http://surl.li/huoagp">http://surl.li/huoagp</a></p>
<p><u>«Ідеального інструменту подолання освітніх втрат не існує, але можна комплексно використовувати найкращий досвід»</u> (Тетяна Вакулєнко, директор Українського центру оцінювання якості освіти): <a href="http://surl.li/fztnor">http://surl.li/fztnor</a></p>	
	<p><u>Як компенсувати «освітні втрати»: рекомендації для органів влади, засновників і директорів закладів освіти</u> (Державна служба якості освіти):  <a href="http://surl.li/mckfrc">http://surl.li/mckfrc</a></p>
<p><u>Розвантажувальний рік чи додаткові заняття: чого потребують українські учні?</u> (Аліна Мірошнікова, журналіст Освіторії): <a href="http://surl.li/urpemv">http://surl.li/urpemv</a></p>	

	<p>«<a href="http://surl.li/nembwi">Освітні втрати та освітні розриви: у чому різниця та як долати?</a>» (Ірина Круть, очільниця відділу шкільної освіти УІРО): <a href="http://surl.li/nembwi">http://surl.li/nembwi</a></p>
<p>Посібник <a href="http://surl.li/hnrnu">«Подолання освітніх втрат з української мови і літератури. Методичні рекомендації та приклади уроків»</a> (Ігор Хворостяний, учитель української мови і літератури, кандидат філологічних наук): <a href="http://surl.li/hnrnu">http://surl.li/hnrnu</a></p>	
	<p>Посібник <a href="http://surl.li/pqgait">«Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання»</a> (Ганна Бичко та Василь Терещенко, фахівці Українського центру оцінювання якості освіти): <a href="http://surl.li/pqgait">http://surl.li/pqgait</a></p>

Українські учні взяли участь у міжнародному дослідженні якості освіти PISA ([національний звіт 2023 року](http://surl.li/cjczmm)) (<http://surl.li/cjczmm>). Тести, що виконували учасники PISA-2022, були спрямовані на оцінювання здатності учнів застосовувати набуті знання та навички в реальних життєвих ситуаціях. Також Україна доєдналася до процесу забезпечення сталого розвитку в освіті через адаптацію визначених на міжнародному рівні цілей сталого розвитку (ЦСР) до специфіки національного розвитку: досягнення до 2030 року дітьми та молодими людьми принаймні мінімальних рівнів грамотності із читання й математики, справедливості та якості в освіті, можливості кожному громадянину навчатися впродовж усього життя, що є головним напрямом у розвитку й модернізації вітчизняної освітньої системи.



На виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 03 червня 2022 року № 521 оновлено [типові освітні програми для 1–2 та 3–4 класів](#) (наказ МОНУ від 12 серпня 2022 року № 743-22).

Освітня програма закладу освіти укладається на основі перелічених документів:

- типової освітньої програми для учнів 1–2 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом О. Я. Савченко;
- типової освітньої програми для учнів 1–2 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом Р. Б. Шияна;



- типової освітньої програми для учнів 3–4 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом О. Я. Савченко;
- типової освітньої програми для учнів 3–4 класів закладів загальної середньої освіти, розробленої під керівництвом Р. Б. Шияна;
- освітньої програми початкової освіти за вальдорфською педагогікою (автори: Д. Ю. Косенко, О. І. Мезенцева), лист ДСЯО від 11 вересня 2020 року № 01/01- 23/1044;
- освітньої програми [«Світ чекає крилатих»](#) (науковий керівник – А. Д. Цимбалару), лист ДСЯО від 22 вересня 2020 року № 01/01-23/1115;
- освітньої програми за педагогічною технологією [«Росток»](#) (науковий керівник – Т. О. Пушкарьова), лист ДСЯО від 11 вересня 2020 року № 01/01-23/1045;
- освітньої програми [«Інтелект України»](#) (науковий керівник – І. В. Гавриш), лист ДСЯО від 06 серпня 2020 року № 01/01-23/929;
- [освітньої програми за системою розвивального навчання](#) Д. Б. Ельконіна, В. В. Давидова та ін. (автори: І. П. Старагіна, Г. М. Захарова та ін.), лист ДСЯО від 11 вересня 2020 року № 01/01-23/1043;
- освітньої програми I циклу (1–2 класи) та II циклу (3–4 класи) закладів загальної середньої освіти, які працюють за системою розвивального навчання (Центр психології і методики розвивального навчання), лист ДСЯО від 28 серпня 2021 року № 01/01-23/1283.



Для визначення навченості учнів, планування й організації подальшого освітнього процесу пропонуємо здійснити на початку 2024–2025 навчального року [вхідне діагностування](#) (матеріали підготовлені науковцями Інституту педагогіки НАПН України).



Рекомендуємо використати в роботі «Інструментарій діагностики втрат у навчанні та рекомендації щодо їх подолання в початковій школі», розроблений відділом початкової освіти імені О. Я. Савченко Інституту педагогіки НАПН України:

<p style="text-align: center;"><a href="#">З української мови</a> (автор – О. М. Петрук)</p> 	<p style="text-align: center;"><a href="#">З математики</a> (автори: О. В. Онопрієнко, Н. П. Листопад)</p> 
--	---

Під час вибору завдання для самопідготовки, визначення його обсягу необхідно враховувати часові затрати дитини на виконання у співвіднесенні з вимогами Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти (затверджений [наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25 вересня 2020 року № 2205 \(http://surl.li/nntfgc\)](#)), зареєстрований у Міністерстві юстиції України 10 листопада 2020 року за № 1111/35394), яким встановлено, що «тривалість виконання завдань для самопідготовки учнів у позанавчальний час не рекомендується більше ніж година у 3–4 класах. Учням 1–2 класів не рекомендуються обов'язкові завдання для самопідготовки в позанавчальний час» (пункт 6 розділу V). Водночас, за потреби, з урахуванням індивідуальних навчальних можливостей і потреб учням 2 класів пропонуємо задавати індивідуальні завдання за вибором. Завдання мають бути дозованими, аргументовано значущими для дитини, з чіткою знайомою інструкцією, що передбачає відтворення / застосування відомих способів дій. Сумарні витрати часу на виконання завдань для самопідготовки учнями 2 класів не повинні перевищувати 45 хв на добу.

У 2024–2025 навчальному році доцільно розширювати змістове наповнення *ранкових зустрічей*: ознайомлювати учнів із правилами дій у надзвичайних ситуаціях, особистої безпеки та захисту в умовах загрози, пожежної, мінної безпеки й основ цивільного захисту, у тому числі воєнного часу. Для опрацювання зазначених тем доречно організовувати ситуаційно-рольові ігри, виконання практичних вправ (тренінгів) на засвоєння алгоритмів дій під час небезпеки.

Методичні рекомендації щодо викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти висвітлено в листах Міністерства освіти і науки України:

[1 клас](#) – лист МОНУ від 03 липня 2018 року № 1/9-415;

[2 клас](#) – лист МОНУ від 01 вересня 2019 року № 1/11-5966;

[3 клас](#) – лист МОНУ від 11 серпня 2020 року № 1/9-430;

[4 клас](#) – лист МОНУ від 22 вересня 2021 року № 1/9-482.

Одне з провідних завдань педагогічної діяльності в умовах надзвичайних ситуацій – психосоціальна підтримка розвитку та навчання дітей у закладі освіти через адаптацію способу взаємодії з ними, створення психологічно безпечного й сприятливого середовища.

У 2023–2024 роках для педагогів запроваджено [курс «Благополуччя дітей і педагогів: дієві інструменти та практики психосоціальної підтримки» \(http://surl.li/psbpm1\)](#), що створений the LEGO Foundation – MHPSS Collaborative, глобальним хабом у сфері досліджень, інновацій, навчальних програм та комунікаційних кампаній щодо підтримки психічного здоров'я дітей і дорослих ([http://surl.li/wfisfp](#)).

Радимо продовжити впровадження «психологічної хвилинки», рутин, ігрових вправ, що допоможуть здобувачеві освіти впоратися зі стресом і його наслідками, емоційно налаштуватися на урок, плідну роботу.

Акцентуємо увагу на методичних рекомендаціях МОНУ для педагогічних працівників, практичних психологів, соціальних педагогів закладів освіти «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій» (лист МОНУ від 04 квітня 2022 року № 1/3872-22):

<http://surl.li/yrszxx>.





З метою підвищення кваліфікації пропонуємо педагогічним працівникам закладів освіти долучитися до перегляду онлайн-вебінарів із психологічної допомоги, зокрема онлайн-курсу про психологічну підтримку педагогів і дітей «Школа стійкості» (<http://surl.li/goxpgk>).

Матеріали для здійснення психологічного супроводу та соціально-педагогічної роботи під час воєнних дій розміщено на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» за покликанням: <http://surl.li/oezbbc>



Для розвитку навичок читання та вивчення мови, надання психологічної підтримки здобувачам початкової освіти на уроках і в позакласній, дозвілєвій діяльності доцільно застосовувати навчально-методичний посібник за редакцією І. Мартиненко «Надолуження освітніх втрат із читання і розвитку мовлення та психосоціальної підтримки учнів початкової школи засобами цифрового додатка [eKidz.eu](http://eKidz.eu)»

Доцільним є опрацювання матеріалів навчально-методичної лабораторії практичної психології та соціальної роботи МОППО «[Рекомендації щодо створення позитивної психологічної атмосфери в класі, емоційного благополуччя та психосоціальної підтримки учасників освітнього процесу](http://surl.li/aerpgyl)» (<http://surl.li/aerpgyl>); [методичних рекомендацій щодо подолання освітніх утрат «Майстерність відновлення»](http://surl.li/bguijq) (<http://surl.li/bguijq>) (за заг. ред. В. І. Шуляра. – Миколаїв : центр редакційно-видавничої діяльності ОППО, 2023. – 100 с.).

Зазначені матеріали також розміщено на сайті «[Початкова освіта Миколаївщини](http://surl.li/oflekk)» (<http://surl.li/oflekk>).